

Kitabiyat

Yazar Bilgileri Author(s)

Prof. Dr.

Ali KARATAŞ

Sakarya Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi

Tefsir

karatasali5@gmail.com

ORCID: 0000-0003-3365-0627

Künye Bilgisi / Copyright Information

Sıddık Baysal, *İslamî İlimlerin Disiplinlerarası Doğası*.

Ankara: Araştırma Yayınları, 2023.

122 sayfa.

ISBN: 9786257283625.

Anahtar Kelimeler / Keywords

İlim / Science

İslamî İlimler / Islamic Sciences

Disiplinlerarasılık / Interdisciplinarity

Doğa / Nature

Kitap İncelemesi / Book Review

Makale Tarihleri / History of Article

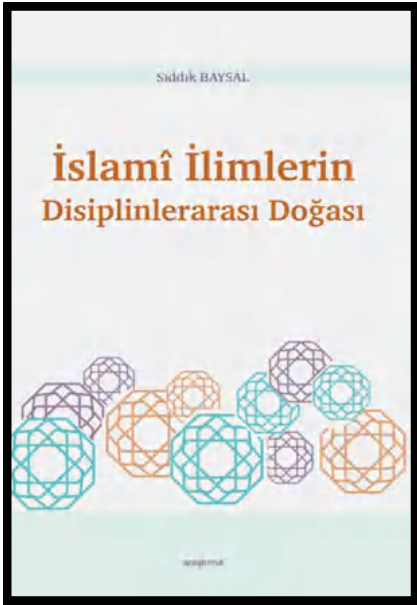
Geliş Tarihi/Received 14/11/2023

Kabul Tarihi/Accepted 28/12/2023

▪ Çalışmada çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Atıf / Citation

Ali KARATAŞ, "Sıddık Baysal, *İslamî İlimlerin Doğası*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2023", *Kitabiyat İlahiyat Araştırmaları İnceleme-Eleştiri Dergisi*, 1/1 (Aralık 2023), 30-40.

İlim denildiğinde bir varlığa veya olguya dair ulaştığımız kanaat ve neticeler akla gelmektedir. Ancak bu kanaatlerin ilim/bilgi vasfını kazanması için varlık ve olguyu tanımlama noktasında tam bir tekabüliyeti olmalıdır. Bu bağlamda ilim “bir şeyi ya da nesneyi olduğu gibi kavramak, tümel ve tikellerin kavranmasını sağlayan bir nitelik” olarak tanımlanabilir.

Bilgi, “gerçekle örtüşen kesin kanaat” olarak tarif edildikten sonra o şeyin varlık türü veya çeşitli özellikleri itibariyle taşıdığı diğer vasıfları bilgiyi de farklı açılardan tanımlamayı sağlamaktadır. Tanımlamanın türü varlığa, olguya ve duruma yönelik anlamlandırmayı kolaylaştırmakta; bu da beraberinde insanın hayat, varlık ve evren karşısındaki belirsizliklerini gidermektedir. Belki de bu durum insanın anlam arayışının en önemli, hatta en gizemli tarafını teşkil etmektedir.

İlim; tabii, riyazi, matematik, dünyevi, alet, felsefi şeri, dinî ve İslami gibi sıfatlarla nitelendiğinde farklı bir veçheden anlam sunar. Aslında bu nokta bilginin tek bir yönle ele alınamayacağını, kendi gerçekliğini farklı şekillerle tezahür ettirdiğini, daha da önemlisi farklı noktalardan kendisine bakılması ve kendisiyle ilişki kurulması gerektiğini gösterir. İşte bu husus varlığı ya da olguyu anlamlandırırken farklı pencerelerin gösterdiklerinden yararlanmanın gereğine işaret eder. Zira her nesne ya da şey kendi gerçekliğine sahip olsa da içinde bulunduğu evrenin bir parçası olarak bütüne bağlı olması hasebiyle farklı gerçekliklerle bu bütünün diğer parçalarıyla bir ağ oluşturmaktadır. Bu ağı bütünsel bir bakışla anlamak ancak diğer bilgilerin bize sunduğu imkânlardan yararlanmakla mümkün olacaktır.

Bilginin bütünlüğü varoluşsal sorunlara bütüncül çözümler üretmenin önemli bir yoludur. Çünkü bu sorunlar varlığın çeşitli açılardan bir bütün oluşturmasıyla doğrudan ilişkilidir. Farklı kayıtlarla ilimler birbirinden ayrılrsa da başka bir kayıt itibarıyla yine kendi içinde bir bütün oluşturmaktadır. Mesela ilmi, İslami nitelmesiyle diğer ilimlerden ayırmış olsak da İslami olan ilimlerin içine cüzi olarak giren her bir ilim, İslami vasfı ile yine birbirine bir

vecih ile bağlanmış olur. Bu da zorunlu olarak bu cüzlerin bir küme oluşturduğu gerçeğini, dolayısıyla küme elemanlarının birbiri ile kaçınılmaz ilişkiler ürettiğini gösterir.

İslam geleneğindeki ilimler kendi özerkliği içinde ilerlese de bu kümenin içindeki diğer üyeleri görmezden gelmemiş ve birbirlerine sundukları malumattan da istifade etmişlerdir. Ne kadar istifade ettikleri ve birbirlerini ne kadar dikkate aldıkları tartışmalı olsa da ortaya koyduğu ilke ve usullerle yorum süreçlerinde diğer ilimleri yok sayarak ilerleyememiştir. İslami ilimler varlığı ve oluşu anlamlandırın temel paradigmayı bir bütün hâlinde korudukları için yer aldıkları kümede bu paradigma onları her daim bir kılmış ve böylece bütünlük sağlanmıştır. Fakat modern ve postmodern zamanda genel manada ve özel olarak da dinî ilimlerin dışlanmasıyla ortaya çıkan parçalanmışlık, hayatı anlamlandırın bütüncül değerlerin birbirinden ayrışmasını beraberinde getirince gerek tikel gerekse tümel olarak ilim/bilgi de bu parçalanmışlıktan nasibini almış ve varlığı dair bütüncül bir anlayış geliştirilememiştir. Hatta geçmişten tevarüs edilen anlayış da bozulmuştur.

Sıddık Baysal, bu parçalanmışlıktan hareketle İslami ilimlerin bütünsel yapısına yönelik değerlendirmelerine zemin oluşturmayı hedeflemektedir. Bu maksatla parçalanmışlığı besleyen hatta ortaya çıkaran Batı düşüncesine *İslamî İlimlerin Disiplinlerarası Doğası* adlı kitabının Giriş yazısında motto niteliğindeki cümleleriyle şu şekilde eleştiriler getirmektedir:

Modernitenin ilk zamanlarda telkin ettiği, şimdilerde ise kaba veya soft bir güçle kısaca elindeki tüm imkânlarla dayattığı pozitivist bilim etiği, kendi dışındaki fikir ve yaşam tarzlarına toptancı bir yaklaşımla müdahale etmekte, onlara çağdışılık veya bağnazlık (ilkel veya fundamental) yaftasını yapııştırarak ve onları iterek daracak bir alana sıkıştırmakta ya da öteki vasfını yamadığı geleneksel toplumlar, tercüme bir dil kullanan aydınlarının da etkisiyle Batılılaşma ülküsünü yüceltmektedir (s. 16).

Baysal'ın ifadesine göre bu anlayışın bir yansıması olarak İslam coğrafyasında ortaya çıkan ıslahatçı eğilim Batı'da olduğu gibi İslami

bilginin ve temel kaynaklarının dogmatik olmaları nedeniyle hayatın geri kalanından çekilmesini; dinî ile dünyevi olanın birbirinden kesin çizgilerle ayrılması gerektiğini önermiştir. Bu eğilimin sunduğu teklife göre tabiat kutsaldan ayrıştırılarak incelenmeli; bilim pozitif aklın ölçütlerini esas almalı, bu ölçütlere sığmayanlar ancak kendi alanında anlamlı kabul edilmelidir (s. 19).

Baysal; hayatın bu şekilde tanımlanması sürecinde Müslümanların, kaybettikleri gücü kazanmaları için “ihyâ” ve “tecdid” idealine (s. 20) yöneldiklerine dair yerinde bir tespit yapmakta ve buradan hareketle İslami ilimlerin bütünselliğinin bozulma ve parçalanmışlık sürecine bir geçiş yapmaktadır.

Çeşitli yazılarında bilginin bütünlüğüne¹ değinen yazar, bu eserinde parçalanmışlık gerçeğine şu ifadeleriyle dikkat çekmektedir:

Tüm bu süreçler nihayetinde bugün modern, post-modern ve post-modern ötesi zamanlarda pozitif bilim alanları ile dinî ve ahlaki bilgi alanları birbirinden kesin olarak ayrılmıştır. Ayrıca insanı, hayatı, hayatın işlediği tabiatı ve metafizik alanı, kısaca bilmeye konu olabilecek varlıkları bağımsız üniteler halinde okumayı benimseyen ve varlık anlayışının farklılaşması esasına oturan modern bilimsel yaklaşımlar, salt bilimle teolojiyi değil, ihtisaslaşma adına pozitif bilimleri de kendi içinde abartılı bir şekilde parçalamış ve ayrıştırmıştır (s. 21-22).

Bu parçalanmışlığın, geri kalmışlığına bağlı olarak Batı'ya özenmesi sebebiyle İslam dünyasında da belirgin bir şekilde kendisini hissettirdiğine Baysal, şu ifadeleriyle vurgu yapmaktadır:

¹ Mesela bir çalışmada tefsir-fıkıh usulü ilişkisini incelemiş; fıkıh usulünün tefsirdeki yansımalarını örnek bazı lafızlar özelinde değerlendirmiştir. bk. Sıddık Baysal, “Âmm Lafızların Delaletleri Bağlamında Tefsir-Fıkıh Usulü İlişkisi”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat Tetkikleri Dergisi (İLTED)* 50 (Aralık 2018), 105-134. Yine başka bir makalesinde bilimsel tefsiri bilimlerarası ilişkiler bağı çerçevesinde tartışmıştır ve şu kanaatini dile getirmiştir: “İslami ilimler, bu çalışma özelinde ise Tefsir ilmi, disiplinler arası genel konsepti içinde ve ilimlerin haysiyet kaydında formüle edilen özgün esaslara uygun olarak Kur'an'ın anlaşılması ve yorumlanması için bu bilimlerden yararlanmalıdır. Zira çok yönlü incelemelerin, hakikatin bütünlüğünü ortaya koyma kapasitesi daha yüksektir.” bk. Sıddık Baysal, “Mahiyeti, İmkân ve Sınırlılıkları Açısından Bilimsel Tefsir”, *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 3/2 (Ekim 2019), 259.

Bu olumsuz etki, İslamî coğrafyada da etkisini göstermiş; diğer ilimler gibi İslâmî ilimler de parçalı ve dağınık yapılar olarak modern duruma eklenmek üzere konumlandırılmıştır. Oysa bu durum, ne tikel manada İslâmî bilginin ne de bilgi sistemleri anlamında müdevven İslami ilimlerin doğasına uygundur. Kaldı ki modernizmin profan çözümler önerdiği sorunlar, İslami dünyada ve bütün Doğuda tercümelerle istinsah edilmiş yapay sorunlardır. Haddizatında İslami dünya hakikatin ve yorumunun, kilisenin tekelinde tutulduğu ve bir otokrasi aracı olarak kullanıldığı değil bir süreci, bir anı dahi yaşamamıştır. Dolayısıyla hem bu tür sorunlara çözüm olarak modernist zihniyetin önerdiği profan dünya tasarımına hem de savunmacı ıslahat ve tecdîd fikrine uyum sağlamakta güçlük çekmektedir (s. 22).

Baysal, İslami kaydı ile bir arada toplanan ilimler arasındaki etkileşim ve ilişkiyi değerlendirmektedir. Bu bağlamda eserinde önce İslam bilim ve düşüncesinde bilgiyi “kavram, terim, bilgi” kavramları; bilginin kaynakları ve kesinlik değeri; İslam düşünce akıl ve nakil ilişkisi çerçevesinde tartışmaktadır. Daha sonra “İslami ilim” ve “temel İslam bilimleri” ibarelerini tanımlayıp İslami ilimlerin oluşumuna yönelik bir süreç analizi yapmaktadır. Temel İslami ilimlerin içine giren bilimler Baysal’a göre şunlardır: Hadis, Hadis Usulü, Tefsir, Kelam, Fıkıh, Fıkıh Usulü ve Tasavvuf’tur.

İlimler bu şekilde ayrılrsa da Baysal’ın gelmek istediği nokta ilimlerin, kayıtlarına göre çeşitli hususları kendilerine mesele edinmesine rağmen başka bir açıdan birleştiği gerçeğidir. Yazar zikrettiğimiz bu ilimleri önce kendi kayıtları yönünden incelemiş ve daha sonra birbiriyle etkileşimi bakımından sonuçlara ulaşmıştır.

Müşterek bir konuda birleşen ilimler, meseleleri ve yöntemleri bakımından özgün amaçlarına göre diğerlerinden ayrılırlar. İslami ilimler içinde Kur’an ve sünnet hakkında birinin alanı dışında kalan birtakım tikel malumatı diğeri ele alır. Tefsir, Kur’an ifadelerini lafız ve ibare düzeyinde anlamlarına delaletleri açısından incelerken Kelam ilmi, itikadi meselelerle alakalı olan ayetleri; Fıkıh da bireysel ve sosyal hayata yönelik hukuki normları içeren ayetleri mesele edinir. Hadis ilminin meseleleri ise hadis olup olmaması bakımından Hz.

Peygamber'e isnat edilen son tahlilde Kur'an'la ilgili sözlerdir. Dolayısıyla hadis de Kur'an lafızlarıyla ilgili ifadeler ve fiiller olarak ya da onun doğrudan veya dolaylı manaları olarak görülmüştür. Bu ilimler her şeyden önce İslam paydasında ve İslami bilginin temel kaynakları olan kurucu metinlerde birleşmektedirler (s. 81).

Tasavvufu, temel İslam bilimlerinin müstakil bir dalı hâline getiren etken onun kendine özgü ama diğer ilimlerden kopmayan varlık ve bilgi anlayışıdır. Bu anlayışı için kendine has kavramlar kullanır. Bu itibarla ilim, cins isminin bir türü olmakta ancak öte yandan da "ilim" yerine yalnızca havasta özel yöntemlerle hasıl olan ledünni ve aşkın bir bilgi olmak bakımından "marifeti" esas alarak diğer ilimlerin bilgi anlayışlarından farklı bir zeminde durmaktadır (s. 74). Tasavvuf geleneği, Tefsir'den farklı bir anlayışla Kur'an'ın anlamının batında olduğu tezini esas alır (s. 76). Bu gelenekteki "irfânî anlayış nefsin bilgisinden ruhani sıçrayışlarla Hak ve hakikatin bilgisine, Kur'an'ın lafız ve ibarelerindeki hakiki murada, zahiri âlemin ötesindeki gerçek varlığa, nihayet mutlak hakikate ulaşmayı amaçlamaktadır." (s. 77).

Baysal; Fıkıh Usulü'nü, Fıkıh ve Kelam'la ilişkisi çerçevesinde ele almakta ve fakih ve mütekellimin usul anlayışlarına göre değerlendirmektedir. Temel İslam ilimleri içerisinde özelde Tefsir Usulü'nden bahsetmemektedir. Onun bu yaklaşımı muhtemelen Tefsir'in, diğer ilimlerden bağımsız müstakil bir usulünün olmadığına ve diğer ilimlerin ilke ve yöntemlerine dair kabulleriyle ilgilidir. Ancak Tefsir Usulü'nün ayrı bir ilim dalı olarak değerlendirilmesi isabetli olurdu. Hatta bu, Tefsir'in kendine has bir usulünün bulunmadığı çerçevesindeki tartışmalara bir açılım getirmesi ve teklif sunması açısından da önemli bir katkı sağladı.

Yazar, temel İslam bilimlerindeki bütünlüğün önemine ve bu bütünlüğe dikkat edilmediğinde ortaya çıkabilecek olumsuz duruma şu analiziyle vurgu yapmaktadır:

Elbetteki İslami ya da değil bütün ilimler, kendi içlerinde son derece tutarlı ve anlamlıdır; bununla birlikte külli bir perspektiften bakıldığında biri olmadan diğeri daima eksik kalır. Örneğin Kur'an'la

ilgili küllî bir tasavvur ve derinlikli bir kavrayış oluşturabilmek için İslami ilimlerin bir vetirede birleştirilmesi gerekir. Diğer İslami ilimlere küllî kaideler noktasında kelam ilminin adres gösterilmesinin esprisi de budur. Çünkü onun sunduğu varlık ve bilgi tasavvuru olmadan, müteşabihatın (metafizik varlıkların) izahı ve yorumu son derece çetrefil ve kırılğan bir süreci doğurur; Kur'an'ın temas ettiği kozmosun aksine kargaşaya alan açar. Nihayetinde muhkemin de anlamı sorgulanır hale gelir. Hatta olanca açıklığına rağmen muhkem ifadeler de anlamsızlaşır. Birey ve toplum, kendisinin ve tabiatın anlamı konusunda çok derin ahlaki ve vicdani buhranlarla karşı karşıya kalabilir (s. 82).

Baysal, İslami ilimler için dikkat çektiği bu tespitleri tabiat bilimleri ve dinî ilimler ilişkisi için de geçerli görmektedir:

Tabiat bilimleri-dini ilimler ilişkisi için de bu tespit geçerlidir. Zira bilimin konusu olan her şey, kâinat içinde gerçekleşmektedir ve bu kâinatın işleyişini belirleyen kurallar sabittir. Fizik, tecrübi bir bilim olarak bize kâinatta mer'i olan bu yasalardan bahsedebilir. Üstelik gözlem ve deneylerle kevnî kuralların düzenliliği ve istikrarından bilimleri çıkartabiliriz. Fakat bu kuralların ötesindeki gücü ve öncesini fizik açıklayamaz. Fizik âlemin sınırları hakkında dahi tatmin edici bir vizyon sunmayan fiziğin fizikötesi hakkında tasvirlerde bulunması doğası icabı mümkün değildir. Kaldı ki pozitivist bilim ahlaki fiziğin bu konuda konuşmasını makul ve meşru kabul etmemektedir. Fizikötesi âlemin varlığı ve niteliği hakkında insani çabanın önünü açacak olan alanlar, felsefe, din ve din bilimleridir (s. 82).

İlimlerin tarif edilmesiyle ilimler arasındaki ilişki açıkça görülebilir. Nasıl ki kavramlar çeşitli bağlarla birbirine bağlandığında bu ilişki bazı şeyleri dışarıda bırakıyorsa bu durum örneğin tefsirle ilgili olmayan ancak tefsire yamanmaya çalışılan pek çok bilgiyi de dışarıda bırakmakta ve böylece tefsirin diğer ilimlerle ilişkisinin gelişigüzel olmadığını ortaya koymaktadır (s. 94). Söz konusu bu nokta aslında her ilim için geçerlidir. Dolayısıyla mantıktaki ayırım hem ilişkiler ağını tespit etmeyi sağlamakta hem de bu ağın içine girmeyen unsurları elemeyi kolaylaştırmaktadır.

Baysal; insanın Allah, varlık ve evrenle bütünlüğünü doğru bir biçimde ortaya koyabilmek için bilimsel çalışmalarda disiplinlerarası yaklaşımın sunduğu imkânlardan yararlanılması gerektiğini tartışmaktadır. Bu noktada onun hareket noktası İslam bilim ve düşüncesinde bilginin maluma tabi olmasıdır. Branşlaşmanın esas alındığı bilim anlayışı, bilgi nesnesinin son derece detaylı bir idrakini verebilir ama onu, diğer nesnelere içindeki ve âlemdeki diğer varlıkların yerine nispetle kuşatamaz. Bu tezini gerekçelendirmek için öncelikle kavram ve bilgi ilişkisini mantık ve felsefe açısından ele almakta, kavram ve terim ile ilişkisini ortaya koymakta; bilgi ve bilginin kaynaklarına dair bu bağlamda değerlendirmelerde bulunmakta; buradan hareketle de bilginin elde edilmesinde disiplinlerarası yaklaşımın parametrelerine ve gerekliliğine dair değerlendirmelerini ve gerekçelerini aktarmaktadır. Bu çerçevede sunduğu bir diğer kanıt da İslam bilim ve düşünce tarihindeki ilimler tasnifidir. Yazar, bu tasniflerin mantıktaki cins, tür ve fert ayrımına dayandığını düşünmektedir. Çünkü "İslam bilim ve düşüncesinde epistemolojik vahdet, varlığın doğasına kazanmış zorunlu ve tabii bir üst ilkedir. Uzmanlık alanları, bilgiyi varsayımsal olarak ayrıştırırsa da herhangi bir kavram, tek bir alana özgü kılınamaz. Kavramlar mantıkta 'cins', 'tür', 'yakın cins', 'yakın tür' tabir edilen varoluşsal ilişkilerle birbirine bağlıdır ve bir bütünün biri diğerini tamamlayan cüzleridirler." (s. 93-94).

Baysal'a göre "nazarî bir ilim, amelîden; felsefi bir ilim de felsefi olmayandan tümünden soyutlanamaz. Aksine bunlar arasındaki hiyerarşi, bir yandan bu ilimlerden hangisinin bir diğerinin alt dalı ve uzantısı olduğunu gösterirken öte yandan da tüm ilimlerin birbirlerine yaklaşıp uzaklaştıkları koordinatları ve aralarındaki ilişkileri hangi aktar üzerinden ne şekilde gerçekleştirdiklerini doğrudan veya remzi olarak anlatır." (s. 99) Dolayısıyla ilimler farklı veçhelerden birbirine yaklaşırken diğer bazı veçhelerden de birbirinden uzaklaşır.

Yazar, İslami ilimlerin disiplinlerarası doğası kavramsallaştırmasını varlığın kâinattaki bulunuş biçimlerinden hareketle temellendirmektedir. Her ilim nesneyi bulunduğu bütünün içinde kendi veçhesinden alır ve bu veçhelerin her biri bu bütünlük

içinde gerçek anlamını kazanır. Bu sebeple “ancak o bütünle birlikte okunduğunda içeriğini hakkıyla izhar eder. İşte bu perspektifi yakalayabilmek için konularını farklı açılardan inceleyen ilimlerin kazanımları birleştirilmelidir.” Nitekim mushafta yazılı bir formla bize ulaşan ayetler, bizzat oluş olarak kendisini aksettiren ayetlerle birlikte okunduğunda (s. 94) farklı bilimlerin kazanımları birleştirilmiş olur ve varlığa dair kapsayıcı bir fikir edinilir.

Sonuç kısmında da ifade ettiği şekliyle Baysal’ın buradan ulaşmak istediği nokta İslami ilimler arasındaki mümkün olan en detaylı ilişileşimle icmaya bir yol bulunup bulunamayacağına dair cevap aramaktır. Aslında bu da onun, insanın sorunlarına ve anlam arayışına bütüncül bir yaklaşımla çözüm bulma isteğinden kaynaklanmaktadır. Zira Baysal, Batı’nın insanlığı götürdüğü parçalı bir dünyadan ve bu dünyanın ortaya çıkardığı krizlerin farkında olarak bu şekilde bir çözümleme yapmaktadır. Çözümlemesinin varoluşsal bir sorun olduğu yaptığı değerlendirmelerden anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Baysal, disiplinlerarası etkileşimden doğan bilgiye ve bilgilenme sürecine salt bilginin nesnesi açısından bakmaz ve “disiplinlerarasılığın bilen öznenin kişisel özelliklerini, bilişsel yapısını, entelektüel ve kültürel müktesebatını dikkate almayı” gerektirdiğini ifade eder (s. 108).

Baysal; meseleyi temellendirme bağlamında Mantık, Felsefe ve Temel İslam Bilimleri alanlarında önemli temel eserlerden yararlanmışır. Konuyu ortaya koyarken kafa karışıklıklarına neden olabilecek hususlara dipnotlarda dikkat çekmiş ve bu bağlamda netliği sağlamak için kısa analizlere yer vermiştir (15. dipnot, s. 29). Yer yer önemli noktalara muhtasar bir şekilde dipnotlarda işaret etmiştir. Bu sebeple konuyu tamamlayıcı nitelikte olan bu noktalar dipnotlardan takip edilmelidir. Baysal’ın kitabın konusuyla ilgili son dönemlerde yapılan önemli bazı çalışmalara kaynaklarında yer vermediği görülmektedir. Onun, kaynak tercihlerinde daha çok temel eserlere başvurma isteğinin bu tutumuna temel oluşturduğu söylenebilir.

İslamî İlimlerin Disiplinlerarası Doğası başlıklı bu çalışmada nadir de olsa imla, yazım ve noktalama yanlışları bulunmakta; ancak bu yanlışlar metnin okunması esnasında bütünlüğü ve akıcılığı

bozacak nitelikte değildir. Bu sebeple akıcılık noktasında genel olarak başarılı; akademik üslup, dil ve kavramların kullanımı itibariyle de tebrik edilmeye şayan bir eserdir.

Yazarın bu çalışması, İslami ilimlerin -her ne kadar günümüzde parçalanmışlık görüntüsü verse de- pek çok temel nokta itibarıyla birbirine bağlandığına dikkat çekmesi açısından önemli bir teliftir. Bu bağlamda özellikle ilahiyat akademiasında yazılan tez ve makalelerde bu kitapta dile getirilen disiplinlerarasılık fikrinin önemli ufuklar açacağı muhakkaktır. Tabii bu, temelde herkesin üzerinde uzlaşacağı bir fikir olmakla birlikte bu fikrin söz konusu araştırmalara somut bir şekilde yansıyor yansımadağı tartışmaya açıktır.

Kaynakça

Baysal, Sıddık. "Âmm Lafızların Delaletleri Bağlamında Tefsir-Fıkıh Usulü İlişkisi". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 50 (Aralık 2018), 105-134. <https://doi.org/10.29288/ilted.457634>.

Baysal, Sıddık. "Mahiyeti, İmkân ve Sınırlılıkları Açısından Bilimsel Tefsir". *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 3/2 (Ekim 2019), 226-266. <https://doi.org/10.31121/tader.620721>.